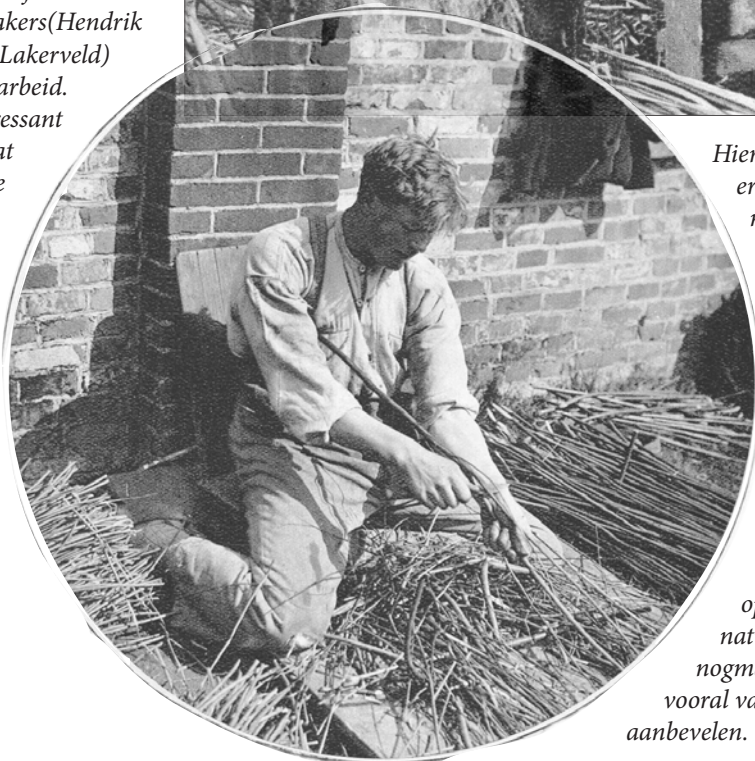
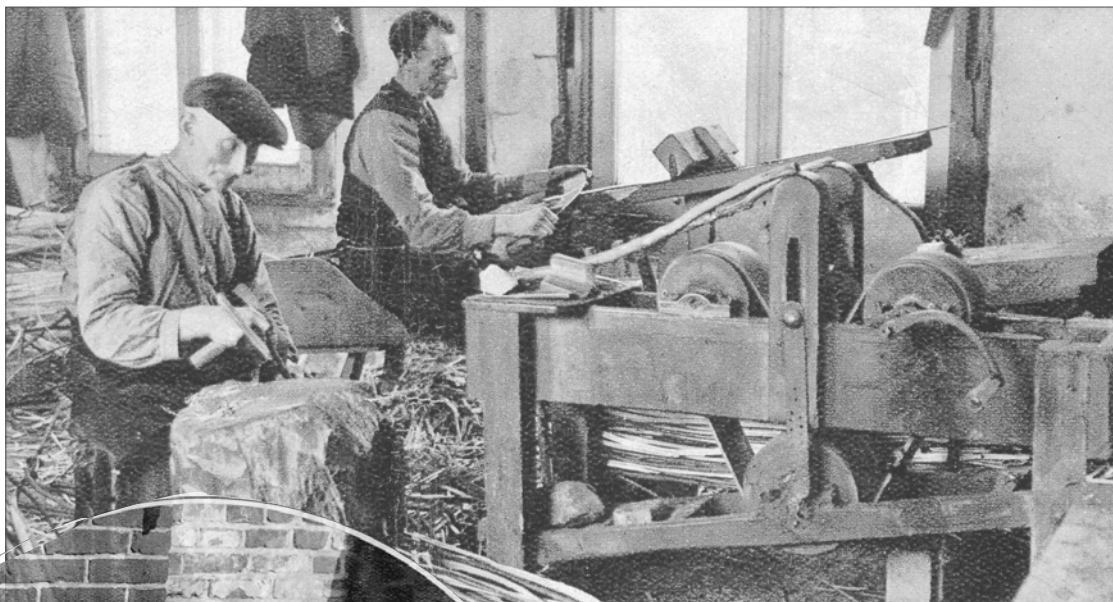

Met werktuigen, welke vermoedelijk reeds door vele generaties zijn gebruikt, maar die nog deugdzaam zijn gebleken, zijn hier de hoepelmakers (Hendrik en Freek Lakerveld) aan den arbeid. Een interessant werkje dat de moeite loont, het eens nader te bezien.

Hier is een kenner aan den arbeid. Met ervaren oog sorteert hij de teen, en met een voor een leek onbegrijpelijke handigheid bouwt hij zijn stapels op.

Het laatste werkje. De manden zijn nagezien en gecontroleerd, en nu zijn ze gereed voor het gebruik en kunnen ze verscheept worden. Groote ladingen gaan er naar IJmuiden, naar de vischhallen, waar den laatsten tijd weer eenige opleving te constateren valt. Want daarvan profiteert natuurlijk ook de mandenindustrie, welke wij bij deze nogmaals in de warme belangstelling van onze lezers, en vooral van hen, die in hun bedrijven manden gebruiken, aanbevelen.

De bakkenbreiers wonnen de staking maar verloren de toekomst

Herinneringen van Dirk den Hartog¹

Ameide – Het is eigenlijk min of meer toevallig dat we ‘m tegen het lijf lopen. Dirk den Hartog (74), geboren en getogen Ameidenaar. Op Sluis om precies te zijn. Maar dat toeval blijkt al ras een voltreffer. Want Dirk den Hartog kan als geen ander vertellen. Vertellen over het leven van de mandenmakers van vroeger. Het leven van de zogenaamde bakkenbreiers. Het beroep dat door zovelen in Ameide werd uitgeoefend. Vaak tegen wil en dank. Omdat er nu eenmaal niets anders was. Een hard beroep, dat zeker. Dirk den Hartog draait daar niet omheen. En hij zal zeker nooit een romantisch tintje aan zijn herinnering meegeven. Maar Dirk den Hartog zal ook nooit met bitterheid aan die tijd terugdenken. Het was nu eenmaal zo.

Hetzelfde geldt voor zijn kinderjaren toen hij, vlak na de eerste wereldoorlog, op zijn witte klompjes de Christelijke lagere school aan de Fransestraat – nu nog het ijzerwinkeltje van Gerrit de Vroome – binnenstapte.

‘Natuurlijk’, zegt Dirk, in de gezellig ingerichte bejaardenwoning in de Marijkeflat, pal naast Open Vensters, ‘beleefde je als opgroeiende jongen leuke momenten tijdens je schooltijd. Maar eerlijk gezegd heb ik het verblijf in die school altijd als benauwend ervaren. Je moet je voorstellen. Als ventje van zes jaar kwam je in een lokaal met een paar ramen die aan de onderzijde geblindeerd waren. Heel hoog zag je pas een straaltje licht en een stukje lucht.

Vlak naast de school stond de tabakskerverij van de firma Den Oudsten. Daar werden de tabaksbladeren geschikt gemaakt voor het rollen van sigaren. Er stond een machine die door een diesel motor werd aangedreven. De pijp van die machine zat precies tegen onze school aan. Daardoor hoorde je de hele dag door het puffen van die machine.

Sponsje

De schooltijd van Dirk den Hartog was de tijd van bovenmeester De Kuiper uit Hoogblokland. De tijd van de griffel, de lei en het sponzendoosje. Dat doosje waar de beter gesitueerden ook ‘n echt sponsje in hadden zitten, terwijl de mandenmakerskinderen het moesten doen met een nat lapje. Het was ook de tijd van de hoepel. ‘En ook daar’, zegt Dirk den Hartog,

¹ Dit artikel verscheen in Het Kontakt op 24 december 1987. Het werd aangeleverd door Peet Versluis.

‘zag je het verschil tussen arm en rijk. Wij hadden ergens een oude fietsvelg gevonden en hadden een mooi krom houtje gesneden terwijl de rijke kinderen een echte hoepel kochten met zo’n ijzeren staaf met ‘n haakje er aan. Maar duur of niet, het was wel een feit dat wij met onze zelfgemaakte hoepels veel rapper waren. Duurder was dus niet altijd beter.’

De jongens op Sluis speelden bij voorkeur aan de oevers van de Lek. Vooral op d’n dakel is heel wat afgevoetbald met zelf gemaakte ballen. Hoogtepunt voor Dirk den Hartog was het schoolreisje dat hij mee maakte. Den Hartog: ‘Dat ging zo,. Met paard en wagen naar Schoonhovense Veer, overvaren en dan lopend naar het stationnetje van Schoonhoven. Daar ging het hele spul op de trein naar Gouda. In Gouda namen we de trein naar Den Haag. En toen lopend naar Scheveningen. Daar zag ik voor het eerst van mijn leven de zee.’

Gistmanden

Als Dirk den Hartog 11 jaar is gaat hij zijn vader, Jan Lodewijk den Hartog, helpen bij het mandenmaken. Net als zijn zes broers dat doen. Als zovelen leggen ook zij zich toe op het maken van gistmanden. Bakken noemden ze die. En de mannen die ze maakten waren de bakkenbreiers. ‘Ik werd dus bakkenbreier. Een beroep waar de mannen in die tijd wel wat op neerkeken. Zelfs de boerendaggers deden dat en die hadden het volgens mij nog moeilijker dan wij. Het werk was zwaar. In de eerste plaats moest je het

☞ Bij ons op Sluis, toch maar een kleine gemeenschap, werkten al met al zeker 50 mensen als bakkenbreier.

goed kunnen en in de tweede plaats nog vlug ook. Het was immers allemaal stukloon. Die gistbakken waren zes van die kleine manden die in elkaar geschoven werden. Ze gingen meestal naar Delft. De producten werden door mijn vader verkocht aan de bazen. Dat waren in die tijd op Ameide een drietal families. De families van der Leeden, Van Keekum en Van Gent. Vader was min of meer zelfstandig, kocht de teen, het wilgenhout, zelf in. Maar de bazen hadden ook mandenmakers in dienst. Die kregen tegen het einde van de week een onderbaas op bezoek. Die vroeg dan hoeveel bakken er klaar waren. Zei zo’n man honderd terwijl hij er pas tachtig klaar had dan schreef de onderbaas er toch rustig honderd in zijn boekje. Hij hoefde dat helemaal niet te controleren. Want als er op dinsdag geladen werd dan moesten die honderd er gewoon zijn. Kun je je voorstellen hoe zo’n mandenmaker dan op maandag tot diep in de nacht moest werken om die honderd manden klaar te hebben. Ja, ja het was een harde tijd.

Bij ons op Sluis, toch maar een kleine gemeenschap, werkten al met al zeker 50 mensen als bakkenbreier. Daarnaast pakte je alles aan om geld te verdienen. Hier op de Lek kwam vaak een zandschippertje scherp zand baggeren. Gewoon met een baggerbeugel aan zo’n lier bevestigd. Die kon vaak hulp gebrui-

ken. Hij hoefde maar één keer te blazen en wij lieten de manden uit onze handen vallen en renden naar de Lek. De eersten hadden dan weer werk wat iets meer opbracht.

Vakbond

Kortom, het was armoe troef onder de bakkenbreiers. Wellicht daardoor werd aan het einde van de twintiger jaren een vakbond opgericht. En toen, begin januari 1931, gingen de bakkenbreiers in staking. Om een halve cent per bak meer. Drie maanden hielden ze vol. Toen was de overwinning een feit. Maar het bleek tevens, hoe gek het ook moge klinken, de doodsteek voor de bakkenbreiers.

‘Moet je je voorstellen,’ mijmert Dirk den Hartog voor zich uit, ‘drie maanden staken. Normaal had je het al niet breed. Maar nu was er helemaal aldroog brood. Maar nu was De sfeer in het dorp was te snijden. En toen was op eens de halve cent er door. We hadden gewat bleek. In wonnen. Maar was de fabriek in die drie maanden op karton. De afzet liep zienderogen terug. De bakkenbreiers hadden de staking gewonnen maar hun toekomst verloren.

Uitzichtloos

Precies in die periode begon ook nog de crisistijd. En wat deden de bakkenbreiers? Die schakelden over op het vlechten van vismanden. Daardoor kwam ook in dat product een te groot aanbod zodat ook dat weer naar de knoppen ging. Als over de crisistijd gesproken wordt, heeft men het vaak over de armoede die in Groningen en Drenthe geleden werd. Maar ik durf te stellen dat het hier in Ameide nog veel erger was.

Als je dat niet hebt meegemaakt dan kun je het ook niet beschrijven. Het was zo uitzichtloos. Er was niks, helemaal niks. Steeds weer het gevecht om een paar centen. Helpen bij de kersenpluk, bij de hooibouw, bij het appels plukken. Zo kwam je het jaar weer door. Er was eens een meester op het dorp die wilde het mandenmaken op een hoger plan brengen.

Meer verschillende soorten producten dát was het ei van Columbus. Daar moest een speciale opleiding voor komen. Toen hij alles rond had en de eerste leerjongen benaderde met zijn idee, was diens antwoord heel typerend voor de animo in het mandenmaken. ‘Meester,’ zei die knaap, ‘het enige wat ik op dit gebied wil leren is de kunst om het af te leren.’

1935: Mandenmakers in de breiersschuur van Nicolaas (Klaas) de Lange aan de Prinsengracht: v.l.n.r. Floor de Lange (kind), Kees de Lange, Koos de Lange, Freek vd Heuvel, Gerrit de Lange en Jan de Lange (achteraan).

Dansen

Toch bleef Dirk den Hartog nog tot drie jaar na de oorlog in het vak. Hij trouwde in 1942 met Jenneke Versluis die haar jeugd in Nieuwland op de school van meester Verbeek had doorgebracht en die als jonge deerne met haar vriendinnen graag mocht gaan dansen in Asperen, Kedichem of bij Leen Diepenhorst in Ameide, waar een draaiorgel voor dansmuziek zorgde. Zo liep ze haar mandenmaker tegen het lijf. Na hun trouwen bleef het paar op Sluis wonen. De productie van manden moest omhoog want al spoedig moesten ook de maagjes van een dochter en zoon gevuld worden.

✿ Steeds weer het gevecht om een paar centen. Helpen bij de kersenpluk, bij de hooibouw, bij het appels plukken. Zo kwam je het jaar weer door.

In 1948 hing Dirk den Hartog zijn mandenmakerij voorgoed aan de wilgen om maar een passende term te gebruiken. Hij ging werken op de betonfabriek in Arkel. Sloot zich aan bij de EHBO en daarmee is

meteen een bezigheid van Dirk genoemd. Sinds jaar en dag is hij actief bij de eerste helpers van Ameide. Nog niet eens gepensioneerd, kregen hij en zijn vrouw totaal onverwacht een woning in de Marijkeflat aangeboden. Precies het huis waar mevrouw den Hartog al vaak haar oog op had laten vallen. Op de benedenverdieping. Vanuit de slaapkamer zo het plantsoen in. ‘Prachtig,’ zegt ze, ‘vooral in het voorjaar als de tulpen bloeien.’ Nu hebben ze alle twee toch de gave om de mooie dingen in de natuur te zien.

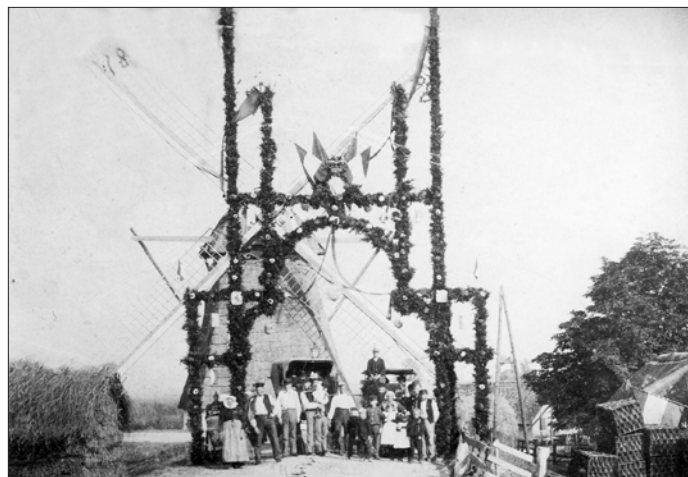
Er is haast geen plek in Nederland die ze nog niet hebben bezocht. Soms gaan ze er zomaar een paar dagen op uit. Nemen een dagkaart voor de bus, huren fietsen, en komen zo op de mooiste plekjes. Of een van de kinderen levert ze ergens met fiets en al af, zodat ze vanuit dat punt weer een fietstocht maken. En dan zijn er nog de vier – of vijfweekse kampeervakanties die ze zeker nooit overslaan. En reken maar dat er gefietst wordt tijdens zo’n vakantie.

Twee jaar geleden op Texel nog zo'n twaalfhonderd kilometer en vorig jaar in Twenthe zelfs dertienhonderd.

En de vrouw van Dirk ziet niet alleen mooie dingen, ze kan het allemaal nog prachtig fotograferen ook. De albums die te voorschijn komen bevatten legio foto's die het op elke fotowedstrijd prima zouden doen. Tussen die mooie natuurfoto's plotseling de ijspret in beeld. Dirk en zijn vrouw de ene acht na de andere schaatsend. 'Vroeger hebben we veel aan wedstrijden meegedaan,' zegt mevrouw den Hartog. 'Schoonrijden was dat. Om turven heen. Eén keer afzetten. Zo om de turf. Wéér afzetten en om de volgende turf. En zo de hele baan uit. Ging nog flink hard hoor. Voor elke turf die je achterlag kreeg je een strafpunt. En ook voor elke keer dat je met twee schaatsen op het ijs kwam. We hebben nog wel eens gewonnen. En soms was de eerste prijs wel veertig gulden. Een heel kapitaal voor die tijd'. De liefde voor de schaats uit zich ook in het verzamelen van oude schaatsen waar het echtpaar zich mee bezig houdt. 'Schrijf maar dat oude schaatsen bij ons welkom zijn,' zegt Dirk heel slim.

Nadat hij, rap prater als 'ie is, nog verteld heeft van de voortreffelijke sfeer in de Marijkeflat, van de activiteitencommissie waar hij inzit en die van alles organiseert voor de bewoners en van oud papier dat hij daarvoor ophaalt, komt 'ie plotseling nog met een heel oude foto op de proppen. Het kiekje toont 'n prachtige erepoort met daar onder de totale bevolking van Sluis.

Deze poort werd uit nijd door de bevolking van Sluis afgebroken. Op de voorgrond (rechts) de gistmanden.

'Die poort,' zegt Dirk, 'werd ter ere van het kroningsfeest², geloof ik, gemaakt. Het was een prachtige poort. Niemand in Sluis twijfelde er aan of die poort zou de eerste prijs krijgen. Er was al op geklonken en gedronken. Helaas dachten de notabelen er anders over. De poort kwam niet eens in de uitslag voor. Nog voor het kroningsfeest begon hadden ze het hele gevaarte uit nijd, al weer afgebroken'.

Dat was het volk van Sluis. Het volk van de bakkenbreiers. Het volk waar ook Dirk den Hartog eens toe behoorde. En diep in zijn hart is hij daar best een beetje trots op.

2

In 1898 werd Wilhelmina gekroond.

De loswal speelde een belangrijke rol in de handel van de mandenmakerijen (briefkaart uit 1921).

Ameide houdt oude ambachten in ere¹

(Van een onzer verslaggevers)

Weggedoken in de grienden langs de Zouwendijk bij Ameide ligt eendenkooi De Zouwe van de Stichting 'Het Zuid-Hollands Landschap'. Naast de eendenkooi staan er op het drassige stukje land de attributen van een ander uitgestorven ambacht.

De gemeente Ameide heeft 'Het Zuid-Hollands Landschap' een hoepelmakerij in bruikleen gegeven, die is ondergebracht in het gerestaurerde kooihuisje. De heer F.Lakerveld, een man die vanaf zijn elfde jaar in de hoepelmakerij heeft gewerkt, schonk zijn werktuigen aan de gemeente.

De bossen 'hoep', eindproduct van de hoepelmakerij werden gebruikt door de kuipers, die er vaten in allerlei maten van maakten. Grondstof voor de hoep zijn de taaie wilgentakken die op de uitgestrekte grienden langs de rivieren groeien.. In oktober werd het hout publiekelijk op stam verkocht. Tussen okto-

ber en april trokken de hoepelmakers de grienden in, zelfs tot de Biesbosch, om de takken te hakken; zwaar en ongezond werk, dat van vader op zoon overging. In de hoepelmakerij werden de twijgen geschild tussen het schilijzer: men trok de takken tussen een wigvormig stuk metaal door. Met de 'dissel' werden de geschilde takken gesplitst. Dit kloven is een nauwkeurig werk, dat de nodige ervaring vereist. Dikke takken werden in drieën gekloofd met een klucht, een driekantig stuk tropisch hout. Daarna werd de vlakke kant van de hoep egaal gemaakt met een groot mes.

Voor de volgende bewerking gingen de takken in een buigmachine. De hoep gaat dan tussen drie grote, houten rollen. De gebogen hoep werd in cirkelvormige bossen gebundeld en opgebonden met lubben, dat zijn de stroken bast die overblijven bij het schillen. Er gaan vijftwintig latten in een bos hoep.

Kwartje

Zo'n bos bracht vroeger ongeveer een kwartje op. De hoepelmakers moesten het dus hebben van de kwantiteit en werkten van 's morgens vijf tot 's avonds acht. Kinderen werkten van zes tot zeven. Kapotte handen en verstijfde ledematen waren het gevolg van deze lange, zware arbeid.

De heer Lakerveld kan daar over mee praten: 'We werkten meestal zeventig uur per week. Het was aangenomen werk en je kreeg per stuk uitbetaald. Hoe langer je werkte hoe meer je verdiende.'

Diensten

Toch heeft de griendcultuur en met name de hoepelmakerij onschatbare diensten bewezen aan ons handeldrijvend land. Vroeger verpakte men de meest

Op de snijbank wordt de vlakke kant van de gesplitste tak egaal gemaakt.

¹ Dit artikel verscheen op donderdag 5 juni 1969 in Het Vrije Volk. Het werd aangeleverd door Krijn van der Ham.

uiteenlopende artikelen zoals vis, melk, bier en boter in vaten van allerlei afmetingen. Het vat betekende niet alleen een degelijke en veilige verpakking, maar het kon- of het nu licht of zwaar was- omhoog en omlaag worden gerold.

Het wilgenhout uit de grienden werd ook nog voor andere doeleinden gebruikt. De dunne twijgen werden benut voor de productie van manden. Van het allerzwaarste hout maakte men stelen voor schoppen en harken. Snoesiel en toppen werden samengebonden en als rijsbossen voor waterwerken gebruikt. Tegenwoordig wordt het meeste griendhout zonder meer afgehakt en tot geldershout voor zinkstukken gebundeld.

Kachel

Met het verdwijnen van het kuipersvak is ook de hoepelmakerij als ambacht verdwenen. De vele werktuigen voor het vak, die de bewoners van Ameide nog in de schuur hadden staan, zijn opgestookt in de kachel. Het gereedschap van de heer Lakerveld is echter bewaard gebleven. Bezoekers van de eendenkooi kunnen het deze maand gaan zien. De eendenkooi is alleen in mei en juni open. Daarna zouden de bezoekers de eenden afschrikken. Juli en augustus is namelijk het vangseizoen en de kooi doet nog steeds dienst.

Hoepelmaker Aart de Wit aan het werk in zijn werkplaats gelegen aan de Beneden Dam (thans de werkplaats van timmerman Lo Blokland).

Hoepelmaker Hendrik Lakerveld splits takken met een kloofbijl (Hendrik is de vader van Frederik).

Hoepelmaker Frederik Lakerveld controleert het gemaakte werk.

In de ban van het verleden¹

‘O... moet u bij De Groot zijn?’ Een klein jongetje keek mij met grote ogen aan. Ik las in die ogen: Wie is dat... wat moet ze bij De Groot doen? Toen wees hij mij de weg. Ik kon een glimlach nauwelijks onderdrukken, zo uitgebreid had niemand me ooit de weg gewezen.

Eerst moet u een stukje de dijk af, naast het café is een trapje naar beneden en links ziet u vanzelf wel de schuur van De Groot.’

Wat een geluk dat iedereen elkaar kent, dacht ik onder het lopen. Het kostte me toch nog wel enige moeite voor ik werkelijk de schuur vond, waar de heer J. de Groot, een van de laatste mandenmakers

Op het marktplein staat het stadhuis, een prachtig gebouw uit de 17de eeuw, dat veel schatten aan antiek herbergt.

die in Ameide – of Ter-mey in de volksmond – hun beroep uitoefenen. Meneer De Groot verwachtte me en had zijn ouderwetse potkachteltje al roodgloeiend gestookt. Min of

In de sloot worden de tenen geweekt, daardoor worden ze wat buigzamer.

meer verontschuldigend zei hij: ‘Ik dacht, het zal wel fris zijn.’ De warmte deed behaaglijk aan in de kleine kale schuur, die een vochtige atmosfeer uitademde. De stapels grote en kleine manden, de bossen takken of tenen, zoals ze door insiders genoemd worden – die tegen de muren opgeslagen waren en de primi-

Teenstuiken langs de Lekdijk.

tieve werktuigen gaven mij een gevoel, dat ik in een andere wereld huisde. Een wereld van rust en eenzaamheid.

Meneer De Groot gunde me eerlijk gezegd weinig tijd om rond te neuzen, want onmiddellijk toog hij aan het werk. ‘Praten en breien gaat hier wel op,’ zei hij en inderdaad een half uur later had hij zowel mijn vragen beantwoord als een mand klaar. Ik bewonderde de vaardigheid en de routine waarmee hij een behoorlijk grote mand maakte. ‘Ja, daar komt het ook op aan,’ sprak hij. ‘Maar ja, ik zit ook al zo’n 45 jaar in het vak en als ik het dan nog niet zou kunnen...’ Er was niet veel tijd meer om nog even rond te kijken, want de muziekvereniging eiste hem op. En met een vriendelijk woord nam hij afscheid terwijl ik in

¹ Dit artikel verscheen in *De Prinses*, augustus 1966. Auteur onbekend. Het werd aangeleverd door Krijn van der Ham.

Het kerkje dateert uit de dertiende eeuw, in 1953 werd het door brand verwoest, maar in 1955 was het weer geheel gerestaureerd.

moet ook dit beroep wijken voor de alles opslokkende industrie met zijn normalisatie en standaardisatie. Toch, en dit is het typerend voor de Ameidenaar, heeft de bevolking zich ook op ander gebied in de loop der eeuwen steeds aan het tijdbeeld aangepast. Omstreeks het jaar 1000 wordt Ameide voor het eerst genoemd in de lijst van Utrechtse leenmannen. Het maakt deel uit van het toentertijd min of meer door het water geïsoleerde gebied van de Alblasserwaard – die in de dertiende eeuw op initiatief van Floris V echter werd ingedijkt. Dit was het begin van een steeds groeiende agrarische bedrijvigheid.

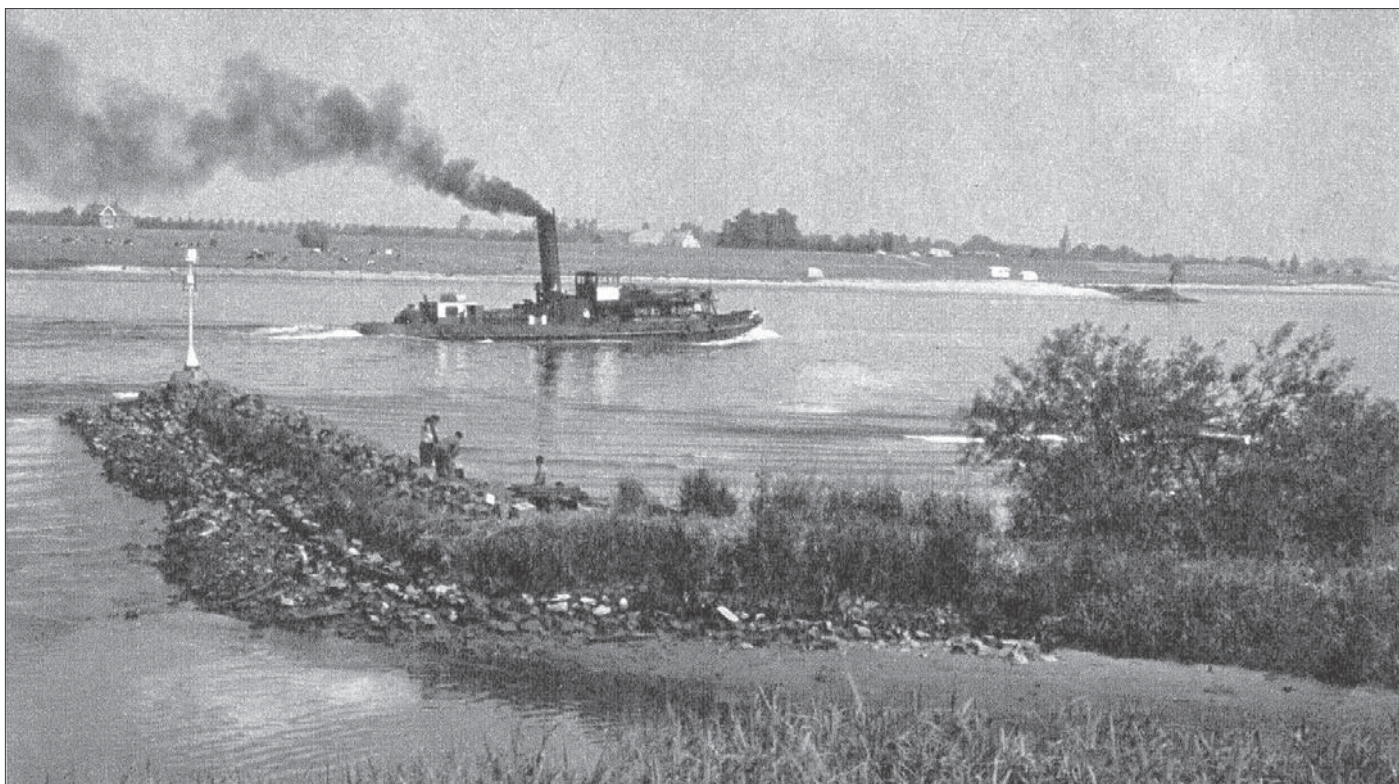
Een stip op de landkaart

In die tijd was het plaatsje Ameide slechts een stip op de landkaart, maar al gauw werd de stip groter. In de jaren 1266 – 1296 werd er dan ook gesproken van een belangrijke handelsstad, waar zelfs een kantoor van geldhandelaren² gevestigd was. De belangrijkste handelsbronnen waren dus de momenteel sporadisch voorkomende mandenmakerijen. Door de drooglegging van de Alblasserwaard ontstond er langs de oevers van de Lek griendcultuur, waarop wilgen welig tierden. Men ging van al die tenen manden maken. Er was veel vraag naar manden als verpakkingsmateriaal, zelfs tot in Engeland toe gebruikte men voor het verpakken van vis, groenten, fruit en bloemen de manden uit Ameide. Vanuit de burgemeesterswoning van het stadje heb je een werkelijk prachtig uitzicht op de Lek, het kostte me dan ook niet veel moeite om bij dit werkelijk schilderachtige tafereel in de ban van het verleden te raken.

‘In de vroege middeleeuwen waren de Ameidenaars

gepeins verder liep.

Mandenmaker. ... Nog geen honderd jaar geleden beleefde dit beroep in Ameide zijn bloeiperiode en was het één van de voornaamste bronnen van inkomsten voor het rustige stadje aan de Lek. Maar nu

Een oude stoomboot tuft op de rivier, het lijkt wel of er niets veranderd is en er ook niets veranderen zal. Toch is dat niet waar, Ameide breidt zich uit, maar de Lek zal altijd hetzelfde zijn.

² Zie het artikel *De Lombarden in Ameide* in nummer 4 van het Nieuwsblad, december 2008.

al vooruitstrevende en hardwerkende mensen,' zei ex-burgemeester J.C. de Ridder niet zonder trots. Het werd dan ook een bloeiende handelsstad. Ameide had een gunstige ligging aan het water, het had een haven, die nu nog slechts gebruikt wordt voor het lossen van meel. Lang blijf ik niet bij het verleden stil staan. Ex-burgemeester De Ridder heeft alles gedaan om bewust de aandacht van andere steden op het stadje te vestigen, zodat het in de toekomst weer iets van zijn oude luister terug krijgt zij het dan op een ander gebied. Als ik de ambtswoning verlaten heb en over het bijna uitgestorven marktplein loop – het is notabene zaterdag, maar het schijnt dat alle huismoeders hun inkopen al gedaan hebben – wordt mijn blik automatisch naar het pittoreske stadhuis getrokken. Samen met de heer A. Langerak, gemeentesecretaris en de rechterhand van de burgemeester, mag ik dit schilderachtige gebouwtje van binnen bekijken. Met een fiere zwaai opent de heer Langerak de zware eikenhouten deur. Buiten staan enkele nieuwsgierige kinderen, die de gebeurtenissen op de voet volgen. Het zal ook wel een evenement zijn, als er zomaar een vreemde juffrouw in het stadhuis mag komen, dat anders slechts voor huwelijken en raadszittingen geopend is...

Het stadhuis dateert al uit 1644 en hoewel het enkele jaren geleden gerestaureerd werd, heeft het niets van zijn oude sfeer verloren. In het ondergewelf bevindt zich nog de oude wage, een ruimte, waar vroeger, bij de internationaal beroemde paardenmarkten gewogen werd.

Via een eikenhouten trap komen wij in de raadszaal. Die zaal bergt schatten aan antiek, maar ook een modern gobelin van de Amsterdamse kunstenaar Hein Norden – een geschenk van O en W – siert een van de wanden.

Ik vind het jammer als de deur weer achter mij dichtvalt. Verder dwalende door de smalle straatjes met weidse namen als 'Prinsengracht' en 'Fransestraat' (nog uit de Franse inquisitie) kom ik slechts enkele kinderen tegen. Ook bij de bakker en de slager waar ik langs wandel, is het rustig.

Hotel Restaurant 't Fortuin'

Al dwalend kom ik bij de bekende 'Stalhouderij 't Fortuin'. Nou ja, stalhouderij ... dat was het eens. De stalhouderij en de paarden zijn verdwenen, maar

Het oude stadje heeft een schilderachtig uitzicht op de Lek. Bij dit boeiende tafereel raak je vanzelf in de ban van het verleden.

De heer Diepenhorst voor zijn Hotel Restaurant, ex-stalhouderij 't Fortuin.

er staat het Hotel Restaurant 't Fortuin. Voorzichtig open ik de zachtgroen geverfde ronde deur, een van de weinige ronde deuren die aan monumentenzorg zijn toevertrouwd. De ruimte waar ik binnen stap, lijkt helemaal niet op een café. Het is nog de ouderwetse gelagkamer, met in het midden een grote ronde tafel en langs de muren enkele stoelen met zo nu en dan een tafeltje. In de aansluitende ruimte staat een groot biljart, waar enkele jongens biljarten. Ik kan de gedachte, dat ik hier eigenlijk niet thuis hoor, niet van mij afzetten. Dit is een plaats voor koetsiers en vermoeide reizigers, die de nacht overblijven en elkaar sterke verhalen vertellen, zodat de avonden korter lijken, om dan de volgende dag in alle vroegte met paard en koets verder te trekken...

'Dat was vroeger,' zegt eigenaar L.H. Diepenhorst, een goede zestiger, die alles van zijn stadje afweet. Samen met zijn zuster en zwager maakt hij dit bedrijf rendabel. En met een blik in het verleden vertelt hij: 'Tja, vroeger, toen was het hier avond aan avond overvol. De paarden waren uitgespannen en stonden op stal. De koetsiers en reizigers aten en dronken en de verhalen waren niet van de lucht.' Hij spreekt zo levendig, dat ik het me helemaal voor kan stellen. Maar in die tijden was het heus niet allemaal zo gemakkelijk en zo gemoedelijk als het lijkt. Ook daar kan de heer Diepenhorst van meepraten. 'Vooral als het slecht weer was kwam je soms voor vervelende situaties te staan. Dan gebeurde het wel, dat ik midden in de nacht uit mijn bed werd gehaald om iemand op te halen, die soms kilometers verder vast zat.' Het geluid van de ratelende wielen en het geklik-klak van paardenhoeven weerklinkt niet meer door de

smalle straten van Ameide. De stalhouderij is verdwenen, en is nu verhuurd en dient als opslagplaats en bergruimte, waar vroeger koetsen stonden, staan nu auto's, alleen het café restaurant 't Fortuin bestaat nog. 'Sinds 1690 is het al van vader op zoon overgegaan,' zegt Diepenhorst trots. 'Alleen in de Franse tijd – na 1800 – had het korte tijd een andere eigenaar, maar daarna was het steeds een Diepenhorst die de touwtjes in handen had.' Zonder iets te zeggen loopt hij weg. Ik kijk eens op mijn gemak om me heen. Aan de muren hangen verschillende oude tekeningen van Ameide en omgeving. Voorzichtig betast ik de donkere oude tafel; eikenhout. Even later komt hij terug. 'Of ik soms het hotel wil zien...?' Natuurlijk wil ik dat en het vage gevoel, dat ik onmiddellijk bij mijn komst had werd waar, want in de grote en kleine hotelkamers leeft het verleden van de familie Diepenhorst voort.

De ene kast na de andere wordt geopend en het kostbare antieke glaswerk houd ik even in mijn handen. Niet alleen het glaswerk en porselein, maar ook het meubilair is van adembenemende schoonheid. Eigenlijk zouden op die stoelen alleen maar vrouwen met ruisende zijden rokken en mannen met pruiken en kniebroeken plaats moeten nemen.

'We hebben aan het hotel niet veel veranderd' zegt de heer Diepenhorst, die mij kennelijk met plezier al zijn schatten laat zien. We lopen een paar slaapkamers binnen, met ouderwetse houten bedden en antieke eikenhouten kasten. Eén kamertje slechts heeft hij gemoderniseerd. Er staat een stalen bed en er is zelfs een douchecel bij. Het lijkt alsof hij er zelf ook niet zo enthousiast over is, want hij zegt min of meer gebeten: 'Dat moet je er wel bij hebben.'

We gaan terug naar de gezellige gelagkamer en dan blijkt weer hoeveel hij van *zijn* Ameide weet. Ook hij praat over de mandenmakerij, over de moeilijkheden die de arbeiders zonder de sociale wetten, die er tegenwoordig zijn, ondervonden. 'Ik zat er midden in, de mensen kwamen hier en dan bleef je van alles op de hoogte,' en hij vertelt een anekdote, die vooral in de crisisjaren zeer populair was.

'Een arbeider die nauwelijks genoeg verdiende om zijn gezin eten te geven tok op een dag de stoute schoenen aan en ging naar zijn 'heer' om wat meer geld te vragen, want het ging zo niet langer. De heer stond er om bekend dat, terwijl de arbeider trillend en bevend van angst zijn gesprek voerde, hij zijn hoed afzette en vol vuur uitriep: 'Eigenlijk moest je voor één vracht deze hoed vol zilveren rijksdaalders

krijgen,' en dan de hoed met een woedend gebaar in de hoek smet. Dat was het teken voor de arbeider dat het gesprek afgelopen was.'

Fel praat de heer Diepenhorst over die tijden, waarin armoede en honger werd geleden en zelfs kinderen niet ontzien werden, voor luttele centjes per dag, moesten ze in die vochtige atmosfeer werken. Ja, ook hier was vooral in de crisistijd het sociale probleem groot. Temeer daar de Ameidenaars vrijwel allemaal in de mandenindustrie werkzaam waren. En er toen nog geen vakbonden bestonden, die hen beschermden.

'De mensen werden uitgebuit, maar ze konden niet anders,' zegt hij. 'Ze moesten toch leven, ze hadden toch hun gezin.'

De kermis afgeschaft

Het zijn allemaal van die gebeurtenissen die in het verleden plaatsvonden, maar ze hebben grote invloed gehad op het gemeenschapsleven van de Ameidenaars. Een andere belangrijke gebeurtenis, waarvan

de gevolgen nog steeds merkbaar zijn, was het afschaffen van de kermis in 1907. De Ameidenaars, die altijd al zeer godsdienstig waren, kregen in 1907 een gemeenteraad die uiterst rechts georiënteerd was en het eerste besluit dat zij nam, was de afschaffing van het jaarlijks evenement *de kermis*.

'Ik herinner het me nog heel goed. Het was woensdag-

avond, de dag voordat de kermis zou beginnen, aldus de heer Diepenhorst. 'De hele dag hing er al een gespannen sfeer in de stad.

En ja hoor, 's avonds begon het. Ruim 500 man namen deel aan het oproer, dat een verschrikking werd in onze geschiedenis. Aan de huizen van de raadslieden bleef geen ruit meer heel – nu kan ik er wel om lachen – de politie die hier helemaal niet op voorbereid was, bestond maar uit één man. Deze straat hier,' en hij wijst naar de smalle straat, die langs 't Fortuin loopt, 'was een mensenmassa, die met veel lawaai het ongenoegen kenbaar maakte. Het was tenslotte ons enige jaarlijkse vermaak en iedereen verheugde zich daar dan ook bijzonder op. Weet u dat het nog zo'n twaalf tot vijftien jaar geduurd heeft voordat al die spanningen verdwenen waren? In die jaren kwam er rond de kermistijd een politieversterking in ons stadje van dertig man. Bij elk raadslid hielden er twee de wacht en de overige patrouilleerden door de straten. Sindsdien mochten wij ook niet meer tot diep in de nacht open blijven en werd het sluitingsuur op tien uur bepaald, en met een lachje: 'u ziet wel, ook wij maakten relletjes.' Niet alleen de kermis werd afgeschaft, maar men wilde zelfs de internationaal bekende paardenmarkt afschaffen, die in deze tijd viel.' Gelukkig heeft men dat er niet doorgekregen,

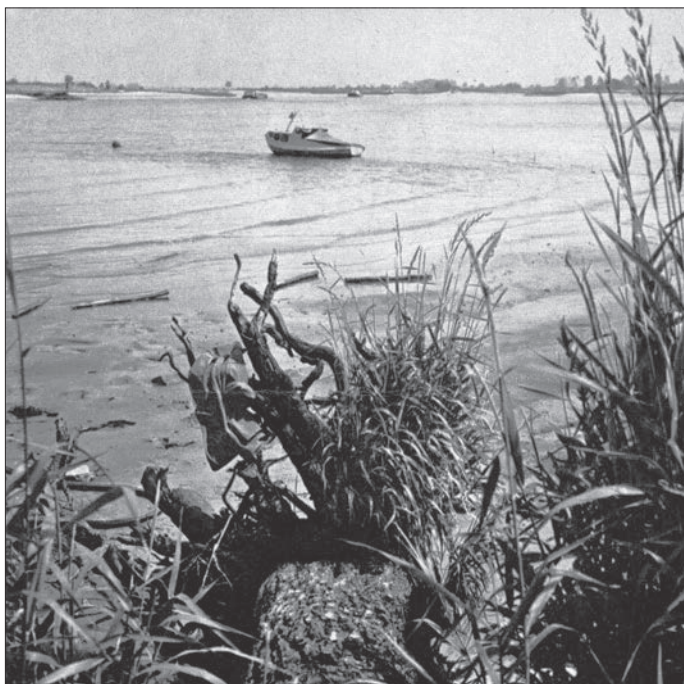
En ja hoor, 's avonds begon het. Ruim 500 man namen deel aan het oproer, dat een verschrikking werd in onze geschiedenis. Aan de huizen van de raadslieden bleef geen ruit meer heel

dan waren er beslist nog veel meer rellen van gekomen.'

Paardenmarkt

Nog steeds vieren de Ameidenaars geen kermis, maar wel wordt er nog ieder jaar *Paardenmarkt* gehouden. Hoewel dat veel van zijn oude luister heeft verloren is het toch ieder jaar weer een festijn. Er worden wedstrijden gehouden, familieleden die niet in Ameide wonen, kiezen juist die dag uit om van heinde en ver naar Ameide te komen en er hun familieleden te bezoeken. Zelfs de paarden ontbreken niet, want ieder jaar zijn er wedstrijden en keuringen. Ook worden er wedstrijden voor de kinderen georganiseerd. Er zijn ook bepaalde kermisattracties, als een poffertjeskraam en een schiettent. Tegen het einde der dertiger jaren, toen burgemeester C.W. Luyendijk – voor vele Nederlanders geen onbekende, 'De vliegende burge-

Ameide is omringd door water.

meester' - de scepter zwaaide, is er nog een periode geweest, waarin de kermis wel toegestaan werd, maar dat verwaterde helemaal in de oorlogsjaren.

Het is prettig om met de heer Diepenhorst te praten, hij weet alles af van de geschiedenis van Ameide en de tijd vliegt om. 'Ik heb hier heel mijn leven gewoond, ik ken bijna iedereen en de laatste vijftig jaar is er zoveel gebeurt, dat je de ontwikkeling van je geboortestreek goed moet bijhouden.'

We drinken een kopje koffie en praten nog even over al die gebeurtenissen, waarvan hij getuige is geweest, dan sta ik op en verlaat met een spijtig gevoel deze historische plaats.

'De Geer'

Via de oude straatjes kom ik ineens in het moderne gedeelte van Ameide. Het uitbreidingsplan 'De Geer', waar bungalows en middenstandswoningen

Een oud ambacht, dat mandenmaken, het is erg jammer dat er niet veel mensen meer zijn die de kunst nog verstaan.

gebouwd zijn. Er staat ook een prachtig gelegen bejaardencentrum, dat door zijn opzet – zelfstandig wonen met zo nodig enige verzorgingsaccommodatie – de trots van vele Ameidenaars is. Ook de kleuterschool, die van een bijzondere architectonische structuur is, is een lust voor het oog. Op het gemeentehuis zag ik enkele werktekeningen van de uitbreidingsplannen, die reeds op papier vastgelegd en binnen zo kort mogelijke tijd verwezenlijkt zullen worden. Ameide zal dan ongeveer twee keer zo groot worden met een industrieterrein van zo'n zeshonderd hectare. En het doel, Ameide bewust geschikt maken voor industriële doeleinden, begint vorm te krijgen. De Waard wordt ontdekt door de toeristen, dus ook een modern hotel kan in het nieuwe Ameide niet ontbreken.

Ook in Ameide zijn de meningen nogal verdeeld. De ouderen, die eigenlijk heel tevreden zijn met hun Ameide zoals het nu is; de jongeren, vooruitstrevend als ze zijn, vinden dat er nog véél en véél meer gedaan kan worden. Een belangrijk sociaalpunt voor de bevolking is dit: 'Veel arbeiders die vroeger werk vonden in de mandenmakerijen, zijn nu verplicht hun emplooi elders te zoeken, als nu deze plannen werkelijkheid zijn geworden, zal dat bijna niet meer nodig zijn. Zij zullen werk ter plaatse vinden,' is de overtuiging. Maar zelfs in dit nieuwe Ameide is het riet niet weg te denken, want waar ik om me heen kijk zie ik riet...heggen, daken. Als ik even later over de Lekdijk richting Ameide-Sluis loop en de rust me min of meer overvalt, kan ik me nauwelijks voorstellen dat hier over enkele jaren rokende schoorstenen het vredige landschap zullen verstoren.

Het stadje heeft zich in een bocht van de Lek genesteld, vanaf de dijk heb je er een leuk uitzicht op.

Vrolijk huppelend gaat de jeugd van Ameide naar hun oude schooltje toe. Ook dit gebouwtje staat onder monutenzorg.

De strekdammen worden opnieuw beschoeid, ze moeten beschermd worden tegen de kabbelende golven van de Lek.

Eendenkooi

Nog geen eeuw geleden waren ruim driehonderd mensen werkzaam in de mandenindustrie, momenteel zijn er nog maar vijftig mannen die dit beroep uitoefenen. Toch zijn er nog steeds mensen die, zij het dan in gewijzigde vorm, dit ambacht beoefenen.

Eén van hen werd beheerder van de eendenkooi, de heer G.J. Stravers. Van kindsbeen af bracht hij zijn leven in deze omgeving door. Zijn vader was eigenaar van de eendenkooi in het naburige dorp Lexmond en iedere dag was de heer Stravers daar te vinden. Alweer twintig jaar geleden kreeg hij het aanbod van de Stichting Het Zuid-Hollands Landschap om de kooi in Ameide-Sluis te beheren.

Wat heeft dat nu met mandenmakerijen te maken zult u zich afvragen... Toch heeft ook de heer Stravers de techniek van het mandenvlechten onder de knie. Hij moet wel.

‘De pijpen, waarin de wilde eenden via de fuiken terecht komen, bestaan helemaal uit gevlochten riet,’ zegt hij. ‘De verzorging van de kooi komt op mij neer en dan moet ik dus kunnen vlechten.’ Iedere dag is de heer Stravers dan ook in de kooi te vinden, waar hij met zijn kleine witte keeshondje Molly de eenden in de fuiken lokt. Loopt hij nu de hele dag slechts wat heen en weer?

Werk genoeg

‘Oh, nee,’ lacht hij. ‘Er is werk genoeg. Dan moetende rietschermen weer gerepareerd worden, dan is het weer tijd om de tamme eenden (lokeenden) te voeren, of het wordt tijd, dat ik het terrein weer een goede beurt geef, en waar ik speciaal op moet letten is de begroeiing rond het terrein. Ik moet zorgen dat het goed beschermt ligt, niet blootgesteld aan het lawaai van het moderne verkeer. Daarom moet ik zorgen dat er een dichte haag omheen ligt, wanneer er een struik doodgaat moet ik onmiddellijk zorgen voor nieuwe aanplant, want een van de eerste eisen is RUST, alleen dan blijven de wilde eenden. Bij elke eendenkooi hoort natuurlijk open water, dat leverde ook nogal eens problemen op. In de winter moest ik altijd bij nacht en ontij wakken in het ijs hakken. Dankzij de moderne techniek ben ik nu van dit kouwelijk baantje verlost. Ik heb een automatische golfmaker, die er voor zorgt dat het water in beweging blijft.’

Het is de heer Stravers aan te zien dat hij veel in de buitenlucht verblijft. Ondanks het zware werk zou hij niet anders willen. ‘Daarvoor heb ik mijn vrijheid te lief,’ zegt hij en zijn vrouw knikt instemmend.

Ameide, een klein stadje, waar het verleden leeft en waar een ieder, die er voor het eerst komt, genietend rondkijkt en verbaasd zal staan over de rust die er heerst, is in wezen een drukke, levendige bijenkorf, waar de bevolking met beide benen op de grond staat en het oog gericht houdt op de toekomst, hoezeer het verleden ook zijn stempel op deze plaats heeft gedrukt.

Men kiest Rietmeubelen

vanwege de lekkere zit en de aantrekkelijke prijs¹

Freek de Groot

De mens heeft er altijd naar gestreefd om zijn woonklimaat te verbeteren, aanvankelijk onbewust, later actief zoekend en experimenterend.

De oudste verhalen spreken van primitieve afdakken, alleen als beschutting tegen wind en regen. Later gebruikte men door de natuur aangeboden holen en spelonken in de rotsen. Daarna begon men met het bewonen van tenten en plaggenhutten, en naar gelang de cultuur zich verder ontwikkelde, de min of meer permanente woningen van steen en hout. Begrijpelijk, dat deze ontwikkeling door de primitieve levenswijze en het gebrek aan communicatiemiddelen slechts zeer langzaam plaats vond.

Op den duur ging deze ontwikkeling ook gepaard met het verbeteren van het interieur als een comfort voor het zitten en slapen. Men heeft altijd gezocht, en zoekt nog steeds, naar een optimale sfeer ten aanzien van hygiëne, van bouwtechnische, esthetische en economische aspecten. Thans zijn wij zover in het ontdekken en het uitproberen van allerlei gebruiksvoorwerpen, dat we iedere keer geneigd zijn te zeggen, dat we in dit opzicht het summum aan comfort hebben bereikt.

Men heeft, om dit doel te bereiken, gebruik gemaakt van allerlei materialen. Of dat nu natuurproducten waren of niet, de menselijke hand moest er aan te pas komen om er de gewenste vorm aan te geven. Bij dit alles staat het als een paal boven water, dat de echte natuurproducten kunnen zorgen voor de meeste sfeer. In dit opzicht wint hout verreweg van het metaal dat bij de meeste mensen wordt ervaren als koud en sfeerloos.

Het natuurproduct hout komt voor in een bijna oneindige verscheidenheid. Maar als we een boom tot planken zagen en we gutsen en schaven aan deze planken en balkjes allerlei tierelantijnen, dan kan daardoor ongetwijfeld een zekere sfeer worden verkregen, maar vaak verliest men dan de gedachte aan

De gebroeders Piet en Koen van der Zouwen.

het echte natuurproduct.

Anders is dat met riet of ook wel genoemd het rotan, dat door de mensenhand 'slechts' behoeft te worden gebogen voor het maken van een sfeervol meubelstuk.

We schreven het woordje 'slechts' tussen aanhalingstekens, want achter dit werk gaat ongetwijfeld een kunstenaarshand schuil, die naast een technische vaardigheid terdege inzicht moet hebben in de juiste vormgeving.

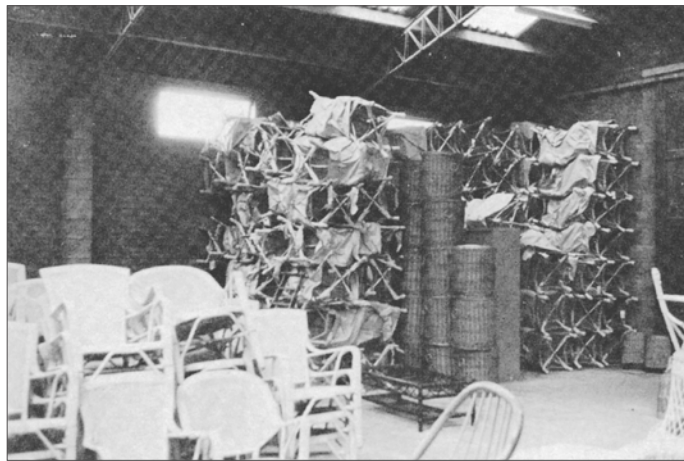
Gelijke tred

De ontwikkeling van het wooncomfort is vooral in de twintigste eeuw terecht gekomen in een stroomversnelling, die men de laatste tientallen jaren slechts met moeite kon bijbenen.

De grote verscheidenheid aan meubelen die door allerlei technieken op de markt zijn gebracht hebben de keus ten zeerste bemoeilijkt. Neemt men echter de moeite om zich te laten voorlichten en op grond daarvan een showroom van rieten meubelen binnen te stappen, dan zullen zeer zeker de producten, die ik in dit artikel onder de loep wil nemen, hoge ogen gooien.

Op mijn onderzoekingsstocht ben ik terecht gekomen bij een bedrijf, dat met de furieuze ontwikkeling van de laatste eeuw gelijke tred heeft gehouden.

Want reeds in 1890 was in Ameide bekend de mandenmakerij van Arie van der Zouwen, die, om een volledige dagtaak te hebben, dit werk combineerde

Foto links: de buitenkant van het bedrijf.

Hierboven: een voorraad ligt op verzending te wachten.

¹ Dit artikel werd aangeleverd door Krijn van der Ham.

In mijn encyclopedie staat over Ameide: 'Overwegend industriële beroepsbevolking'.

Dit overwegend doet wat vreemd aan als we weten, dat Ameide van ouds meer boeren telde dan industriële bedrijven. Is dat 'overwegend' hier op zijn plaats?

Toch wel. Vroeger was de mandenmakerij een belangrijke bron van inkomsten. Nu gaan velen naar Gorinchem, Arkel, Utrecht en Nieuwpoort omdat al die bedrijfjes zijn gesaneerd.

Maar als we ook denken aan een bedrijf als de firma Woudenberg, de grootste aannemer voor kerkbouw-restauratie in Nederland en aan de maalderij van de firma Kruit, die zelfs tot in Veenendaal zijn afnemers heeft, als we ook denken aan de gerenommeerde timmerfabriek van de gebroeders Van Vliet, dan kunnen we gevoeglijk stellen, dat de industrie voor een plaats met 2500 inwoners een niet onbelangrijke pijler is.

Ik kan mij nog goed herinneren, dat de schoolgaande jeugd in hun vrije tijd ging teenschillen. Gebeurt dat tegenwoordig nog?

Nee, helemaal niet meer. De teenindustrie is verdwenen en wat wij nu voor ons bedrijf gebruiken komt allemaal uit het buitenland. Daar worden zelfs ook de meubelen en de gebruiksvoorwerpen gemaakt, vooral ook in ons bedrijf in België. Hier in Ameide wordt er de laatste hand aangelegd door het in de gewenste kleur te spuiten.

Uit welke landen wordt voornamelijk geïmporteerd?

Ik kan u hiervoor het best een foldertje geven, dan weet ik zeker dat ik zo volledig mogelijk ben. Tegelijk kunt u dan ook zien, welke producten door ons worden geleverd.

Op die folder zie ik, dat u gespecialiseerd bent in Manou-meubelen. Wat zijn dat?

Manou is de nieuwe benaming voor het riet uit Indonesië, waarvan de schil verwijderd is. Het is een bijzonder decoratieve rietsoort van hoge kwaliteit.

Als ik het woord riet hoor, dan denk ik aan wat bij ons in de sloten groeit. Is dat ook het geval met het materiaal, dat voor uw bedrijf wordt verwerkt?

met het ambt van gemeente-ontvanger. Ja, zo was dat toen.

Zoals bijna overal veranderde er aan het bedrijf niet zoveel tot aan de oorlog. Maar toen men in de oorlog gedwongen werd om in de verborgenheid van de grienden voor tijdverdrijf poppenwagentjes te maken, bleek juist deze bezigheid voor de naoorlogse tijd de stoot te hebben gegeven tot een ongekende opleving, zodat de huidige directeuren Koenraad en Pieter van der Zouwen, samen met nog enkele personeelsleden in Nederland en ruim tien medewerkers in België, hun werk in ieder geval niet meer kunnen combineren met een openbare functie al zou deze ook een ruime beloning opleveren.

Tijdens een genoeglijk gesprek in de bijzonder sfeervolle kantooruimte had ik het genoeg de heer Koenraad van der Zouwen enkele vragen voor te leggen. Hinderlijk, maar wel typerend waren de vele telefoontjes voor het opgeven van bestellingen, niet van één stoel, één mand of één kast, het waren lange lijsten die ter controle nog eens werden 'teruggelezen' en daarom een beroep deden op mijn geduld. Ook was het een af- en aanlopen van mensen, die in de showroom kwamen kijken. En dan bleek de keus – zoals ook mijn zoon ondervond – niet zo moeilijk meer. Mijn vraag over het ontstaan van het bedrijf is in het voorafgaande reeds beantwoord.

Decoratief riet

Een kijkje in de showroom.

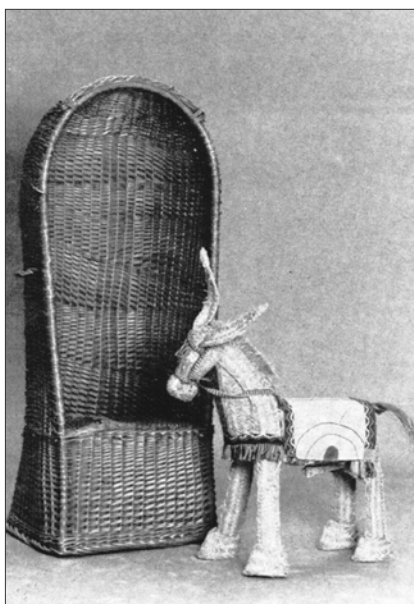

Een kijkje in de showroom.

Een leuke combinatie.

U kunt thuis ook aan het strand zitten.

Nee, het woord riet is eigenlijk verwarrend. Wat wij onder riet verstaan is rotan of het zogenaamde Spaanse riet of pitriet, de stengel van verschillende klimmende palmen. Wanneer deze stengels goed gedroogd zijn worden ze tot onze producten verwerkt.

Mijn zoon heeft ook een rieten ameublement, dat uit uw bedrijf afkomstig is. Aangezien ik nogal eens rugklachten heb stel ik bijzondere eisen aan het zitten. Maar ik moet zeggen, dat die fauteuil de ideale zit heeft. Zijn het voornamelijk jongeren die een voorkeur hebben voor rietmeubelen?

In het algemeen wel. Maar er zijn ook veel oude mensen, die erg op deze meubelen gesteld zijn. Het is bijzonder licht materiaal en daardoor gemakkelijk verplaatsbaar. Bij de tussenliggende leeftijd is de belangstelling duidelijk minder, hoewel ook daar het voordeel en de sfeer van manou begint op te leven.

Een koninklijk geschenk voor de kleine meid.

Dit doet het wel erg goed, maar dan binnen natuurlijk!

Ik heb bij het lustrumfeest in Ameide een prachtige rieten molen in uw tuin gezien. Een waar kunstwerk. Is die molen te koop en wat zou die dan moeten opbrengen?

Die molen is niet te koop. Het is een hobbystuk van een kennis uit Vlijmen.

Ziet u nog kans om zoiets ook te maken?

O ja, dat zouden we nog best kunnen. Het ontbreekt ons echter aan tijd. Want reken er maar op, dat daar menig uurtje mee gemoeid is.

Is er bij het publiek nog een voorkeur naar de stijl uit grootmoeders tijd?

Nee, het gaat bij de rietmeubelen vooral om de lekkere zit en de aantrekkelijke prijs.

Werkt u ook volgens tekening om bijvoorbeeld iets te kunnen aanpassen bij een bepaald interieur?

Inderdaad, voornamelijk betreft het dan een stoel of een kapstok, maar ook de wandmeubelen kunnen op tekening worden besteld. In dit verband komen er ook wel binnenhuisarchitecten voor informatie.

Ook de rietmeubelen worden uiteraard bekleed met kussens en overtrekken. Wordt dat ook door Uw fabriek in België verzorgd?

Nee, voor dit onderdeel staan wij in contact met de stoffenfabriek 'Het Kortje' in Groningen. Deze zaak is op het gebied van stofferen van meubelen een overbekend bedrijf.

Hoe denkt u over de toekomst van uw bedrijf?

We weten allemaal, dat het er economisch niet gunstig voor staat. Vele fabriekspoorten moeten sluiten,

hetgeen voor een niet gering deel te danken is aan de hoge levensstandaard. De producten zijn te duur en daardoor de afzetmogelijkheden beperkt. Ons bedrijf daarentegen levert een naar verhouding goedkoop en degelijk product, zodat de toekomst voor ons ongetwijfeld goede perspectieven heeft. Er zijn momenteel in Nederland 200 afnemers, tien in België en zes in Duitsland.

Heeft u ook nog een bepaalde sluitingsdag?

Met het oog op de doorlopende bestellingen moet de telefoon natuurlijk ten alle tijde bemand zijn. Ook het uitvoeren van de bestellingen moet op tijd gebeuren. Daarom kunnen wij er geen aparte sluitingsmiddag op na houden. Wat wel duidelijk moet worden gesteld is dat wij zes dagen per week werken, en op de zevende dag rusten. Er komen namelijk ook 's zondags mensen aan de poort, maar dan worden ze gewezen op het handhaven van de rustdag.

Uniek

Met deze woorden werd het prettige gesprek besloten. Zo mag dan het stadje Ameide aan de Lek bogen op een bedrijf, dat weliswaar geen groot aantal arbeiders in dienst heeft, maar wat toch, ook internationaal, van importantie mag worden genoemd.

Ameide is zo Nederlands als het maar kan, compleet met een sierlijk zeventiende-eeuws Raadhuis en een prachtig gerestaureerde zestiende-eeuwse kerk met een laat Romaanse toren.

De manden – en stoelenmakerij (kan het Nederlandse?) is één van de bronnen van inkomsten. De historie is ook zeer Nederlands. Al in 866 wordt

Ameide in de bisschoppelijke geschriften genoemd. Er heeft een hecht kasteel gestaan, het niet meer zichtbare maar wel historische teken van wilskracht en ijver. Ameide een apart stadje aan de Lek, waar het unieke en solide bedrijf van de gebroeders Van der Zouwen is gevestigd, die producten uit de natuur maakt en dus goed zijn.

Wie verre reizen doet...

Te benijden¹

Hans Bouma

Misschien lijkt het werk dat we hier zien gebeuren ons weinig aantrekkelijk toe en hebben we zelfs de neiging, de man die op deze manier aan de kost moet komen, zwaar te beklagen. Toch verdient het ambachtelijke mandenmaken verre de voorkeur boven tal van onze moderne beroepsactiviteiten en zouden we de hier afgebeelde man om tenminste acht redenen zwaar kunnen benijden. Heel in het kort willen we die acht redenen aanroeren - en om te bewijzen, dat we het woord 'tenminste' zojuist niet nonchalant, maar weloverwogen gebruikten, voegen we er nog twee redenen extra aan toe. De volgorde, waarin we de in totaal tien redenen zullen noemen, is overigens vrij willekeurig.

1. Met zijn arbeid voorziet de mandenmaker in een reële behoefte. Hij brengt geen zinloos of overbodig product op de markt, maar een artikel dal in huishoudens en bedrijven een uiterst nuttige functie vervult. Nooit zal hem de vraag kwellen: waar ben ik mee bezig, wat is de betekenis van m'n werk?

2. Het werkstuk dat uit z'n handen komt, heeft en de materiele en de stilistische kwaliteit om ettelijke jaren in de circulatie te blijven. Het mist het (geprogrammeerd) kortstondige en het daardoor zo verspillende van de vele hedendaagse wegwerp-artikelen. Het besef iets te vervaardigen wat ook op langere termijn van gewicht is, geeft de mandenmaker een sterk gevoel van eigenwaarde.

3. De mandenmaker op de foto hoeft zich niet in zijn arbeid op te splitsen. Zo compleet en zo menselijk als hij is, evenzeer met z'n hoofd als met z'n handen, met een even grote inbreng aan geestkracht als aan spierkracht, doet hij zijn werk. En z'n manden dragen er de sporen van - van de innerlijke balans van waaruit hij ze maakte. Het zijn producten uit een stuk.

4. De mandenmaker werkt met natuurlijk, door en door aards materiaal. Hierdoor wordt hij bewaard voor het vervreemdende en isolerende effect dat allerlei kunstmaterialen uitoefenen. De mandenmaker herkent zijn materiaal, zelf is hij immers ook van aardse origine - glimlachend neemt hij het ter hand, in een soort broederlijke verbondenheid.

5. Prachtig kan de mandenmaker gevolg geven aan een van de diepste, menselijke aandriften: creativiteit. Terwijl tallozen vandaag in hun scheppend vermogen absoluut niet tot hun recht komen, is hij van het begin tot het eind volop creatief bezig. De mand die hij tenslotte aflevert, is een levend product.

6. De afwezigheid van lawaai, allesoverheersend machinegeweld, is erg bevorderlijk voor de onderlinge communicatie tussen de mandenmaker en zijn collega's. Zo onder het werk praat hij heel wat met ze af. In de loop van de tijd heeft hij ze

goed leren kennen - en hebben zij hem goed leren kennen.

7. Voor de uitoefening van zijn ambacht hoeft de mandenmaker geen beroep te doen op extra energiebronnen. Z'n lichaam stelt hem meer dan genoeg energie ter beschikking om alle gewenste handelingen perfect te verrichten. Op deze wijze werkt hij bijzonder goedkoop. Naast z'n (trouwens geringe) materiaalkosten, zijn er eigenlijk geen extra kosten. En op deze wijze is hij ook vrij onaantastbaar, in tegenstelling tot al die bedrijven die door hun energetische afhankelijkheid vastlopen, wanneer de energie vanwege haar schaarste eindelijk de prijs krijgt die zij reeds veel eerder had moeten hebben.

8. In geen enkel opzicht staat de mandenmaker op gespannen voet met het milieu. Vervuilen is er niet bij, noch de lucht, noch de bodem ondervinden ook maar de minste hinder van hem. Verder: ook aan stank- en geluidsoverlast maakt hij zich niet schuldig. En in de derde plaats: het materiaal dal hij gebruikt (tenen van de wilg), heeft hij niet door verkrachting en uitbuiting, maar door een verantwoorde coöperatie met de natuur verkregen.

9. De mandenmaker werkt per definitie kleinschalig. Dit heeft het grote voordeel dat hij heel flexibel kan reageren op de verlangens van zijn klanten. Van de ene op de andere dag kan hij zijn productiebeleid wijzigen.

10. Veel mensen verrichten arbeid, die in feite net zo goed of misschien nog beter machinaal gedaan kan worden. Dat kan niet gezegd worden van het ambachtelijke mandenmaken. Anders dan zovelen om ons heen, die permanent in de angst leven ooit nog eens door de machine vervangen te worden, heeft onze mandenmaker van de machine geen enkele concurrentie te verwachten.

¹ Dit artikel verscheen in het boek *Leve het oude ambacht*, Uitgeverij Luitingh, Laren, 1978.

Bijna rijp voor het museum

Ambacht van mandenmaker sterft langzaam uit

Pieter A. Kerkwijk¹

Ameide/Tienhoven- In de tot nu toe schaarse voorjaarszon liggen aan de voet van de Lekdijk de dorpen Tienhoven en Ameide er dromerig bij. Dorpen, die model zouden hebben kunnen staan voor 'Het Dorp' van Wim Sonneveld. Ook hier zal de dorpsjeugd ooit zoethout hebben gekocht voor een cent bij de grutterswinkel, samen hebben geklit in minirok en beatlehaar en hebben gedanst op beatmuziek.

Maar dat alles is inmiddels ook al weer verleden tijd. Wat wel is gebleven, is het kleine gemeentehuis van het rustieke Tienhoven met enkele meters verderop de kerk, waar men vanaf de dijk geheel onbelet de dienst zou kunnen volgen. De Lekdijk maakt er ter plaatse een 'eerbiedige' lus omheen, zodat de automobilist genoodzaakt is gas terug te nemen.

Het is ook een plek waar we opschrikken uit onze mijmering en ons realiseren dat ook hier mensen leven en werken en de tijd niets onaangetast laat. De ouderen, met in hun vingers de ambachten, die al lang niet meer 'in' zijn en die, wanneer zij niet meer kunnen, zullen uitsterven. Zoals het ambacht van mandenmaker.

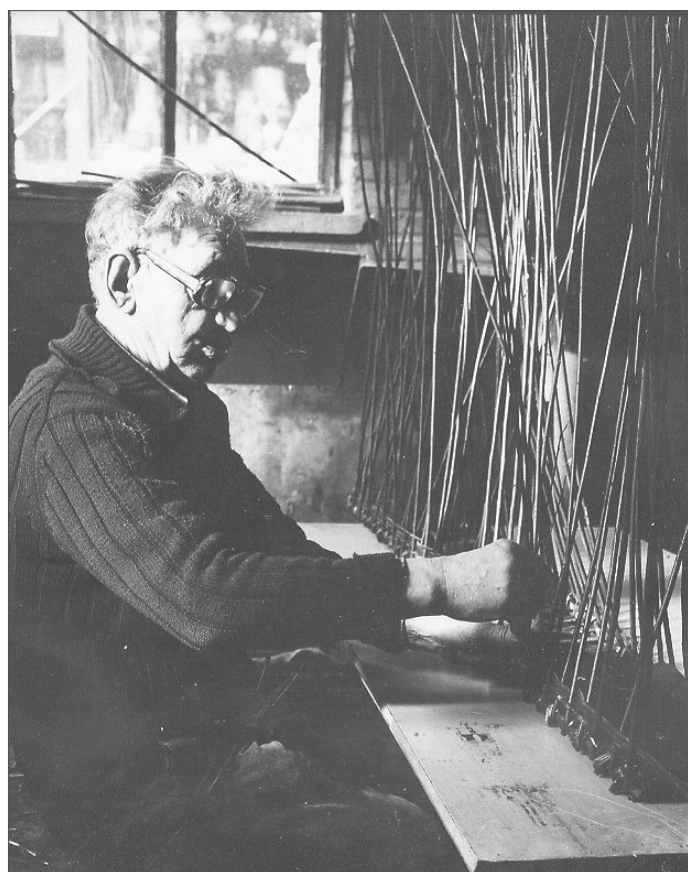
Vlak vooraan in Ameide, vinden wij in een eenvoudige werkplaats nog twee mandenmakers. Het zullen de laatste zijn; Marinus de Vroome en Jan van der Grijn. De ruim 65-plussers werken voor P.L. van der Leeden en Zoon, vaten – en flessenhandel. De entourage waarin, is geheel in overeenstemming met de grijsheid van het ambacht dat zij beoefenen.

Sober, en aan de 'laatste loodjes' bezig. Maar een mandenmaker heeft ook weinig nodig. In het midden staat een potkachel en daarom heen twee vlonders, waarop de mannen zwijgzaam hun werk doen. De vloer vertoont bruine kringen, die blijken te zijn van de pruimtabak van Van der Grijn. Als hij geen pijp rookt heeft hij graag een pruim achter de kiezen. Onder hun nijvere handen krijgt een bloemenhanger vrij snel vorm. Zij hebben ongeveer twee uur nodig voor het 'vlechten' van een paar hangers. Het zijn dan tenen kunstwerken geworden. Maar voor het tweetal zal het wel routinewerk zijn. Vooral als we wat later horen, wat voor kunstwerken Jan van der Grijn op zijn naam heeft staan.

Gistmanden

Hun 66-jarige baas Van der Leeden begon als 16-jarige in het mandenmakersvak. Zijn vader Johannes stichtte het bedrijfje in 1898, toen hij amper 25 jaar

¹ Dit artikel verscheen in de Schoonhovense Krant op 25 mei 1981. Aandachtige lezers zullen bemerken dat de auteur hele stukken tekst (her)gebruikt heeft uit zijn artikel, dat verscheen in het boek *Grijze ambachten in de Alblasserwaard*, een uitgave van drukkerij Gebr. Verloop, Alblasserdam, 1977.

Marinus de Vroome (bovenste foto) en Jan van der Grijn, de laatste mandenmakers van Ameide.

oud was. Toentertijd waren er nogal wat mandenmakerijen in Ameide/Tienhoven. Ander werk dan in de agrarische sector, griendcultuur en mandenmakerij was er niet veel in die tijd.

Vroeger maakte men veel gistmanden voor Engeland.

Die gingen met honderden tegelijk per schip naar Rotterdam om daar verscheept te worden. Het was in die tijd dat de Van der Leedens zelf over een aantal vrienden beschikten, ofschoon het meeste hout werd gekocht. Het griendhout dat in de mandenmakerij wordt gebruikt is éénjarig wilgenhout. Vroeger werd het gekapte rijshout per schip aan de voet van de Lekdijk aangevoerd en verder met paard en wagen binnendijks gebracht. De industrie was vroeger de grootste afnemer van de mandenmakers. Tegenwoordig is het onder andere de bloemenhandel, die voor veel werk zorgt. Luxeartikelen zoals bloemenhangers (nesten), bloembakken, wiegen en lampenkappen blijken een veel gevraagd artikel te zijn. De meeste producten zijn bestemd voor het binnenland. Vele bloembakken, grote vierkanten manden, gaan compleet gevuld met grond, planten en bloemen naar het buitenland. Maar er moeten tegenwoordig veel artikelen worden geïmporteerd, omdat ons land nog maar weinig mandenmakers telt.

Jan van der Grijn: 'Het éénjarig wilgenhout wordt eerst gedroogd en op schelf gezet. Tegen de tijd, dat we het denken te gaan gebruiken, gaat het acht dagen lang het water in. Daardoor krijgt het zijn buigzaamheid terug. Is het eenmaal verwerkt dan is het voor de duurzaamheid gewenst het niet meer met vocht in aanraking te brengen. Het gaat bij een goede behandeling een mensenleven mee'. Zo'n vijf jaar geleden verwerkten de toen in de werkplaats vier aanwezige mandenmakers nog zo'n twaalf ton wilgenhout per jaar. Vroeger kon men met een gerust hart van gistmand duizend stuks in voorraad maken. Die vlogen namelijk de deur uit. Tegenwoordig wordt veel op bestelling gemaakt. Er is dus veel veranderd, maar het mandenmaken is een zeer arbeidsintensief ambacht gebleven. En... zolang er mandenmakers zijn zal dat wel zo blijven.

Oude garde

Over het ambacht merkt Marinus de Vroome met enige weemoed in zijn stem op: 'Het werk zal wel blijven, maar de mandenmakers zul je met een héél groot licht moeten zoeken. De mandenmakerij loopt dood. Daar zijn twee belangrijke redenen voor aan te wijzen. Ten eerste voelt de jeugd niets voor het ambacht. Ten tweede valt het moeilijk het werk te automatiseren. In Duitsland heeft men wel pogingen ondernomen om het een en ander te automatiseren, maar duidelijke successen zijn tot aan de dag van vandaag nog niet geboekt. Duidelijk zal zijn, dat men het van de oude garde zal moeten hebben.

Hij wijst op de concurrentie van onder andere de Oostbloklanden. De Vroome heeft zich laten vertellen dat daar zelfs scholen zijn voor mandenmakers. Over de kwaliteit is hij niet positief. Volgens hem wordt er veel 'rommel' geïmporteerd en laat de consument zich leiden door de lage prijs. Over publieke belangstelling hebben ze niet te klagen. Hun verrichtingen zijn – vooral de laatste jaren – door veel fotografen vastgelegd. De mandenmakers zijn ook graag geziene gasten op jaarmarkten, oude ambachtenfeesten en zoals bijvoorbeeld het schaapherderfeest in Ede. Jan van der Grijn merkt op, dat ooit eens een

jongeman de vraag stelde, hoe oud eigenlijk het mandenmakersambacht was. 'Ik heb gezegd, dat het ambacht er zo lang is als de aarde bestaat. De jongeman keek me daarop wat vreemd aan'. Hij wijst er op dat er een oorkonde bestaat met het opschrift van het gildebord der mandenmakers van anno 1639, te zien in de Jacobikerk te Utrecht. Het opschrift luidt: 'Men maakt het mandwerk constich, gerdich uyttegeest. Na gheen patroon of voorbeeld, sonder vorm of leest. Anno 1639'.

Tijdverdrijf

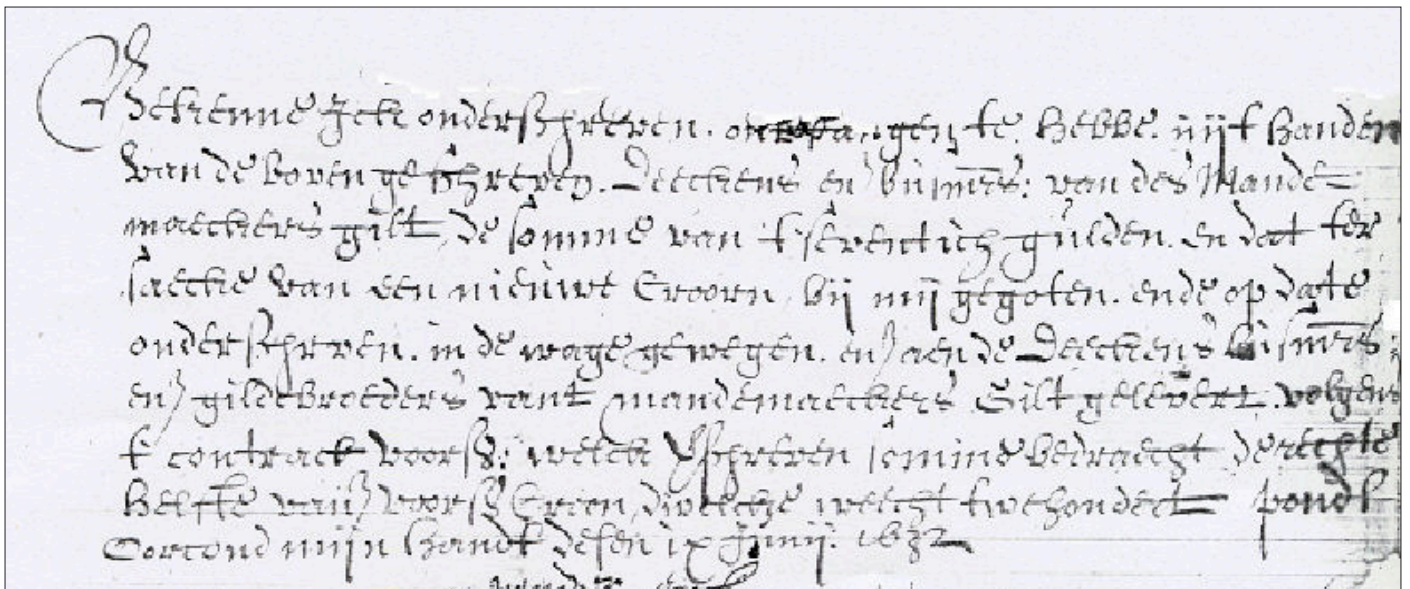
Marinus de Vroome was veertien jaar toen hij het ambacht inging. 'Wel moet gezegd worden, dat ik ook nog andere werkzaamheden heb verricht. Zo heb ik in de bouw gezeten. 's Winters ging ik de vriend in om hout te hakken voor de hoepelmakers. Die had je in Tienhoven en Ameide toentertijd ook veel. Maar daarnaast ben ik veelal mandenmaker geweest. Nu doe ik het voor tijdverdrijf'. Gekscherend merkt hij op – bij onze vraag hoe laat het tweetal begint - : 'Wie het meest last van zijn geld heeft, is veelal het eerste hier. Nou en dat ben ik niet, want meestal ben ik, rond de klok van kwart over negen 's morgens hier. Ik kijk niet zo krap, maar ik kan moeilijk de gehele dag thuiszitten.

Jan van der Grijn, een hartstochtelijke pruimer, is in feite de 'artiest' van het tweetal mandenmakers. Hij is op z'n twaalfde aan begonnen en is er vijfentwintig jaar uit geweest. Hij is de mandenmaker, die veel jaarmarkten en dergelijke bezoekt.

Van der Grijn: 'Overal gaan we niet meer naar toe. Ik ben ook zevenenzeventig en het reizen wordt me ook wat te veel. Straks begint het seizoen weer en dan zal ik bij leven en welzijn onder andere te vinden zijn op de folkloristische markt in Spakenburg. Deze maand heb ik een opdracht bij het stedelijk museum van Utrecht. Ik moet daar een bank rond een boom 'vlechten'.

Van der Grijn draait z'n hand er niet voor om als er iets apart gemaakt moet worden, zoals een wieg. Wel heeft hij dan graag een oud model of een tekening bij de hand. Een jaar of drie geleden presteerde hij het een zijspan voor een motor te vlechten. Het is eigenlijk overbodig de vraag te stellen hoe zij in dit ambacht verzeild zijn geraakt? De vaders kenden het vak en de jongens konden géén betere toekomst kiezen dan in de mandenmakerij te gaan werken. Daar zat brood in... Mandenmakerij Van der Leeden drijft dus alleen nog maar op de gratie van twee nijvere AOW-ers. Maar spoedig zal het tijdstip naderen waarop zij de pijp aan Maarten zullen geven. 'Ge hebt toch geen haast?' Het was de vraag die ons terugvoerde naar het verleden. Terug naar de tijd, dat er nog volop mandenmakers waren in onder andere Ameide en Tienhoven. Het was ook de tijd, dat er nog tien uur per dag in de mandenmakerijen werd gewerkt. Aan het ambacht mandenmaker op de drempel staat om voorgoed geschiedenis te worden is nog pijnlijker. Nog even, dan hangt het gereedschap ergens in een museum en houden vergeelde foto's de herinnering aan het ambacht levendig.

De drie koperen kroonschilden van het mandenmakersgilde in de Jacobikerk te Utrecht

Herman Beckmann¹

In de Jacobikerk te Utrecht hing een koperen kerkkroon voorzien van drie koperen kroonschilden van het mandenmakersgilde.

In een charter² in het archief van de Jacobikerk is een kwitantie ondertekend door Eppe van der Arck voor de ontvangst van zeventig gulden voor het maken van de kerkkroon.

Arnold de Haan uit Hardinxveld-Giessendam heeft deze kwitantie als volgt getranscribeerd:

“Bekenne ick ondersgreven ontfangen te hebben uyt handen van de bovengesgreven deeckens en busmeesters van des mandemaeckers gilt de somme van ‘t seventig gulden en dat ter saecke van een nieuwe croon bij mij gegoten ende op date ondersgreven in de wage gewegen ende aen de deeckens busmeesters ende gildebreders vant mandemaeckers gilt geleverd volgens ‘t contract voorsz. welcke voorsgreven somme bedraegt de rechte helfte van den voorsz. croon dewelcke weegt tweehondert pondt oorcond mijn handt desen ix junij 1632.”

De kwitantie is ondertekend door Eppe van Arck op 9 juni 1632. Eppe van der Arck³ was afkomstig uit Groningen en heeft zich in de jaren twintig te Utrecht gevestigd. Hij sloot daar een compagnonschap met Wouter Both⁴. Zij goten onder andere de

kerkklokken van Brandwijk en Streefkerk.

Jhr. Mr. Theodorus van Riemsdijk⁵ schreef in zijn boek *Geschiedenis van de kerspelkerk van St. Jacob te Utrecht*⁶: ‘Ook de koperen lichtkroon is nog aanwezig en is bezet met drie koperen kroonschilden. Een dezer prijkt met de afbeelding van een gevlochten tochtstoel (van denzelfden vorm als die, welke nu nog aan het zeestrand worden gebruikt), die gelaat is tusschen het jaartal 1632 en vijf letters, die te zamen het woord PROEF⁷ uitmaken.’

De gegoten messing schildjes zijn alle 24 cm hoog en 14 cm breed.

Het opschrift en datering op eerste schildje is:

IAN IANSEN . V. RISWICK, HARBERT TONISSEN .V.DAM. D[E]KENS. IN DE TIT. BARTEL MEWIS. GERTSEN .V.REMUNT BVS 1632.

Dit zijn de namen van de bestuursleden van het mandenmakersgilde: Jan Jansen van Riswick en Harbert Tonissen van Dam waren de dekens en Bartel Mewis en Gertsen van Remunt waren in 1632 de busmeesters.

Het opschrift en datering op tweede schildje is: PROEF 1632

⁵ Jhr. Mr. Theodorus Helenus Franciscus van Riemsdijk, algemeen rijksarchivaris (Maastricht 16-8-1848 – Den Haag 2-3-1923). Zoon van jhr. Adrianus Willem Gerrit van Riemsdijk, arrondissementsbetaalmeester te Maastricht, later lid van het Muntcollege te Utrecht, en jkvr. Wilhelmina Cornelia de Jonge.

⁶ Leiden 1882, met aanvullende *Bijdragen...* (Leiden, 1888).

⁷ Reeds in 1578 werd een dergelijk voorwerp als proef voor de mandemakers aangewezen: Anno XLXXXVIII den x novembris. De Raad heeft opte Ordonnantie van Bylhouwer gilde geadeert dit navolgende punct. – Dat voortaan niemants der Bylhouwer gelde opt ambacht van mandemaken en sall mogen winnen noch eenich Meysterye van Mandemaken op setten. Tensy zyluyden eerst een behoorlicke proeve gemaectt ende opgelevert zullen hebben. Te weten eenen teene overdeekten vrouwen setelstoel buyten van onderen tot boven toe met ribben, ende alle twee oren een dubbele kim, welcke proeve alle jegenwoordige mandemakers die tambacht mitter hant doen, oock gehouden sullen syn, te maken. (Bylhouwers –gildeboek in het stadsarchief.)

¹ De deken is binnen een gilde de hoogste gezagsdrager. De functie-naam *deken* is in gebruik sinds het tweede kwart van de zestiende eeuw. Voor die tijd heetten zij *ouderman*, *overman*, *voorraetsman* of *zaatsheer*. Sommige gilden kenden twee dekens aan de top. Bron: Wikipedia.

² Utrechts Archief. Nummer toegang: 709-2, Inventarisnummer: 420.

³ C.N. Fehrmann, *De Utrechtse klokgieters en hun verwanten*. In: *Klokken en Klokkengieters*, Culemborg, 1963.

⁴ Wouter Both was de kleinzoon van Thomas Both, die de klok goot die thans in Tienhoven hangt. Zie ook het artikel: *De luidklok van Tienhoven komt uit Vlissingen*, 16^e Jaargang, nummer 1, 2005.